

Ігуменскі тракт

№ 38 (53)

ШТО НЕ ПАДЗЯЛІЛІ ПАНЕ КАХАНКУ І БАРОН МЮНХГАЎЗЕН?

Ці вядомы вам самыя загадкавыя таямніцы Нясвіжскага замка? Ці ўяўлялі вы сабе калі-небудзь, што па падземным ходзе імчыце на санях, запрэжаных мядзведзямі, у госці да цыганскага барона ў Міры? Ці думалі аб тым, што барон Мюнхгаўзен частку сваіх прыгод пазычыў у Радзівіла?.. Такія гісторыі, праўдзівая і ўпрыгожаная яскравымі міфамі, паўстае з кнігі Анатоль Бутэвіча...

Пра новыя выданні расказваецца пісьменнік Анатоль БУТЭВІЧ і намеснік дырэктара «Выдавецкага дома «Звязда» Ала КОРБУТ.

Нечакана для сябе самога гэты аўтар у адзін дзень прэзентаваў адрозна дзве кніжкі. Першая, «Таямніцы Нясвіжскага замка», што свет пабачыла ўвесну, ужо паспела зайнтрыгаваць чытача і знайсці прыхільнікаў. Другая, «Паміж Княствам і Каронай», толькі-толькі сышла з друкарскага варштата Выдавецкага дома «Звязда» і стала прыемным сюрпризам нават для самога творцы. Пах свайой даўніны, апісанай у ёй, пакуль што змешчаецца з пахам свежай друкарскай фарбы...

«Паміж Княствам і Каронай» — гэта працяг рамана Анатоль Бутэвіча «Каралева не здраджвала каралю». Напісаны ён у крыўш іншай форме, аднак таксама змяшчае і гістарычныя факты, і вынайзленыя аўтарам цікавіцы, што аздабляюць мінулае і робяць яго яшчэ больш прывабным. У гэтым сам Бутэвіч пераўтварае сябе з Караткевічам, які ўмеў легендарнаваў нашу гісторыю.

Намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» Ала Корбут расказвала, што тыраж рамана «Каралева не здраджвала каралю» разышоўся надзвычай хутка, дзесьці за 4,5 месяца. І дадала, што ў многіх бібліятэках гэтая кніга ўжо

самая Барбара Радзівіл. Другая — Соф'я Гальшанская, чацвёртая жонка караля польскага і вялікага князя літоўскага Ягайлы (падчас шлюбу, які ладзіўся ў Навагрудку, ёй было 17, а яму 70), ад якіх пайшла знакамітая дынастыя Ягелонаў. Трэцяя — Альдона Гедыміна, якая выйшла за Казіміра. Таму род Радзівілаў дае падставы і на такое, каралеўскае разуменне нашай гісторыі.

Анатоль Бутэвіч апантана расказвае, што ён не згодны з тым, што Радзівіла Пяне Каханку часам называюць беларускім баронам Мюнхгаўзенам. Ён упэўнены, што усё наадварот: апошні прысвоіў сабе тое, што адбывалася са слаўнымі ліцамі. Гэта Пяне Каханку першы ехаў на палове каня браць замка, калі пры штурме другую палову яму адарвала. Гэта Радзівіл, які моцна любіў палыванне, страляў у аленюў костакамі паміж рагоў, а пасля вырасталі ці вішні, ці слівы... Гістарычны факт, кажа Бутэвіч, што барон Мюнхгаўзен служыў у Гародні ў кавалерыйскім палку ў тыя часы, калі жыў Пяне Каханку. Можна, ён чуў усё гэтыя паказкі, аказаўся больш здольным гаварыць пра гэта і такім чынам ушанаваў сябе. Бутэвіч адзначае, што тое, што барон Мюнхгаўзен звязаны з нашай зямлёй, — нядаўня адкрыццё. У пазамунітым годзе экспедыцыя «Дарога да святых» заканчвалася ў Глыбокім. Раптам на пахаваннях побач з царквой, у якой ішла служба, пісьменнік убачыў літы жалезны крыж, а на ім надпіс «Фердынанд В. Мюнхгаўзен». А значыць, гэты род сапраўды звязаны з нашай зямлёй. Таму яны маглі «пазычыць» тое, што адбывалася з Радзівіламі. Але і Пяне Каханку хапае іншых дзівосаў і штукарстваў, за якія ён увайшоў у гісторыю.

Анатоль Бутэвіч распавядае ў сваёй кнізе і пра так званы «Радзівілаўскае метро» — падземны тунэль, які злучаў Нясвіж і Мір. Пагасцяваўшы, папіўшы піва ці мёду ў Нясвіжскім замку, Пяне Каханку прапаноўваў гасцям пакаціцца на санях. Запрагаў у іх дзевяць мядзведзяў і ехаў па падземным ходзе на баль да цыганскага барона. Бо Мір на той час быў цыганскай сталіцай Вялікага Княства Літоўскага.

Усім ахвотным да кладашукальніцтва Анатоль Бутэвіч таксама дае сваю падказку. Пасля вайны 1812 года Дамінік Радзівіл, які ваяваў на баку Напалеона, на кароткі час вярнуўся ў Нясвіж і загадаў частку сваіх багачэй схаваць у тым падземным ходзе. Верогадна, там і дагэтуль ляжаць знакімгтыя 12 залатых апосталаў... Падчас рэстаўрацыі Нясвіжскага замка падземныя ходы сапраўды былі знойдзены. Аднак куды яны вядуць, незразумела. Даследчыкі пабялілі шукаць далей, кажа Анатоль Іванавіч, бо раптам Чорная Пяна Нясвіжа сядзіць і чакае іх там?..

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ, Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

Людзі вокладкай — гаданні і рэальнасць.

зачытана да дрязка. Таму плануецца перавыдаць твор. Можна спадзявацца, што не менш шчаслівы лёс напаткае і новае выданне, якое з'яўляецца працягам паспяховай кнігі.

У «Таямніцах Нясвіжскага замка» аўтар смела заяўляе, што можна казаць пра існаванне асобнай «Радзівілаўскай дзяржавы». Бо магнаты мелі свой суд, іўласнае войска, якое ўтрымлівалі за свае грошы. Ім належалі 23 замкі, 426 гарадоў і мястэчак, 2032 маейткі, больш за 10 тысяч вёсак. Сярод прадстаўнікоў роду былі каралева, кардынал, 3 епіскапы, 27 ваяводаў, 22 канцлеры, гетман... Нездарма Радзівілаў называюць некаранаванымі каралюмі, ды і па сваіх багачэй яны часта пераўзыходзілі кіраўнікоў дзяржавы...

Аргумент пра «каралеўства» робіцца яшчэ больш важкім, калі ўлічыць, што з нашай зямлі паходзіла ўсяго 3 каралевы. Першая — тая

Усім вітае ансамбль «Тутэйшая шляхта».

Асоба

Кузьма Кісялёў быў адным з нямногіх савецкіх чыноўнікаў, для каго жалезная заслона адчынялася. Ён з'яўляўся першым міністрам замежных спраў БССР, прадстаўляў нашу краіну падчас стварэння і далейшай дзейнасці ААН і знаходзіўся на гэтай пасадзе ажно 22 гады. Пры гэтым ён ніколі не ішоў супраць свайго сумлення і, займаючы такую высокую пасаду, рабіў усё, што мог, для звычайных людзей... Карэспандэнт «Звязды» сустрэлася з дзецымі Кузьмы Кісялёва, якія расказалі, навошта іх бацька хадзіў на асабісты прыём да Сталіна, як ахвяраваў уласнай кар'ерай дзеля адкрыцця анкалагічнага цэнтру ў Барыўлянках і чаму кожны год атрымліваў 17 тэлеграм з афрыканскіх краін. Таксама яны прыгадалі, як Кісялёў адстаў сапраўдную назву Беларусі і вазіў з сабой за мяжу беларускі пісьменнікаў, «каб паглядзець свет»...

Дачка Кісялёва Алена КРУГЛІК, кандыдат фізіка-матэматычных навук, пра бацьку ўзгадвае з цеплынёй і любоўю, прыгадвае і тлумачыць, дзякуючы чаму такі няпросты шлях яму ўдалося прайсці годна. Сын, Васіль КІСЯЛЁЎ, кандыдат гістарычных навук, свой апавед грунтуе на дакументальнай правераных звестках, на тых фактах, якія мелі важнае значэнне не толькі ў лёсе яго бацькі, але і ўсёй краіны...

Утульная кватэра ў самым цэнтры сталіцы, каля Камамуўскага рынку. Сваім афармленнем яна яшчэ нечым нагадвае савецкую эпоху. Гасцінныя Кісялёвы адрозна сталі паказваць памятных знакі, якія калісьці былі ўручаны бацьку. І на падставе гэтых, зусім невялікіх, прадметаў усплывалі асобныя гісторыі і вымалёўваўся твар мінулага часу...

НЯМЕЦКАЯ РАЗВЕДКА БЫЛА ПАДМАНУТА

На невялікім значку кіраўніка дэлегацыі Беларусі ў ААН адбіта «Лондан, 1945». І гэта зусім не памылка і не бытаніна, хаця ўстаноўчаная канферэнцыя ААН насамрэч адбывалася ў Сан-Францыска. Такія значкі былі адліты наўмысна, каб заблытаць нямецкую разведку...

У лютым 1945 года Чэрчыл, Рузвельт і Сталін у Ялце дамовіліся пра стварэнне ААН. Тады ж было вырашана і тое, што, акрамя СССР, на ім будзе прадстаўніцтва Беларусі і Украіны — краін, якія найбольш пацярпелі ў вайне. Германія ў тыя часы мела адну з мацнейшых разведарганізацый у свеце, таму фашысты хутка дэведліся пра гэта. Пглер даў указанне зрабіць што заўгодна (узарваць, атруціць, застрэліць тых, хто будзе прымаць у гэтым удзел), але каб ААН не была створана. Пра тое, у сваю чаргу, дэведліся стваральнікі гэтай арганізацыі. Былі вырашана пусціць немцаў па ільвіным следзе. Таму былі адліты гэтыя значкі і разасланы ў 50 краін. Немцы, убачыўшы іх, усіх сваіх агентаў накіравалі ў Англію.

Беларускую дэлегацыю разам з украінскай пасадзілі ў самалёт і адправілі таксама быццам бы ў Лондан. Шторкі былі апушчаны, у кабінце знаходзіліся ахоўнікі. Ляцелі доўга. Калі прызымліліся, аказалася, што гэта... Навасібіск. Толькі там яны дэведліся, што накіроўваюцца ў ЗША. Яшчэ адзін пералёт на Аляску, а адтуль — у Сан-Францыска. Менавіта там Кузьма Кісялёў, сярод прадстаўнікоў 50 іншых краін, што ўдзельнічалі ў заснаванні ААН, падпісаў Статут гэтай арганізацыі. Нямецкая разведка была падманута.

Кузьма Кісялёў (у цэнтры) у рэдакцыі газеты «Звязда». Справа ад яго Максім Танк, 1961 год.

«ВОГНІШЧА ВЕРЫ»

Кузьма Кісялёў быў узнагароджаны і Паскім медалём «Вогнішча веры» — адной з вышэйшых узнагарод Ватыкана. У 1965 годзе беларусу ўручыў Павел VI.

Кісялёў працаваў не толькі міністрам замежных спраў, але да 1959 года з'яўляўся і намеснікам старшыні Савета Міністраў Беларусі. Займаючы такую пасаду, ён спрыяў адкрыццю каталіцкіх касцёлаў у нашай краіне. Яны пачыналі дзейнічаць афіцыйна, асабліва ў заходніх абласцях Беларусі. Тады краінай кіраваў Кірыў Мазураў, яго другім сакратаром быў Пётр Машараў. Яны гэтай справе не спрыялі, але і не перашкаджалі.

Кузьма Кісялёў паважаў вернікаў, бо сам у дзяцінстве скончыў царкоўна-прыходскую школу, яго бацькі верылі ў Бога. Таму нават у савецкай антырэлігійнай часы спрыяў захаванню веры. Аднак была ў гэтым і высокая палітыка. Католікаў у свеце было шмат, таму Кісялёў, як таленавіты дыпламат, быў зацікаўлены ў тым, каб сціпіць іх на свой бок, заваяваць сімпатыі.

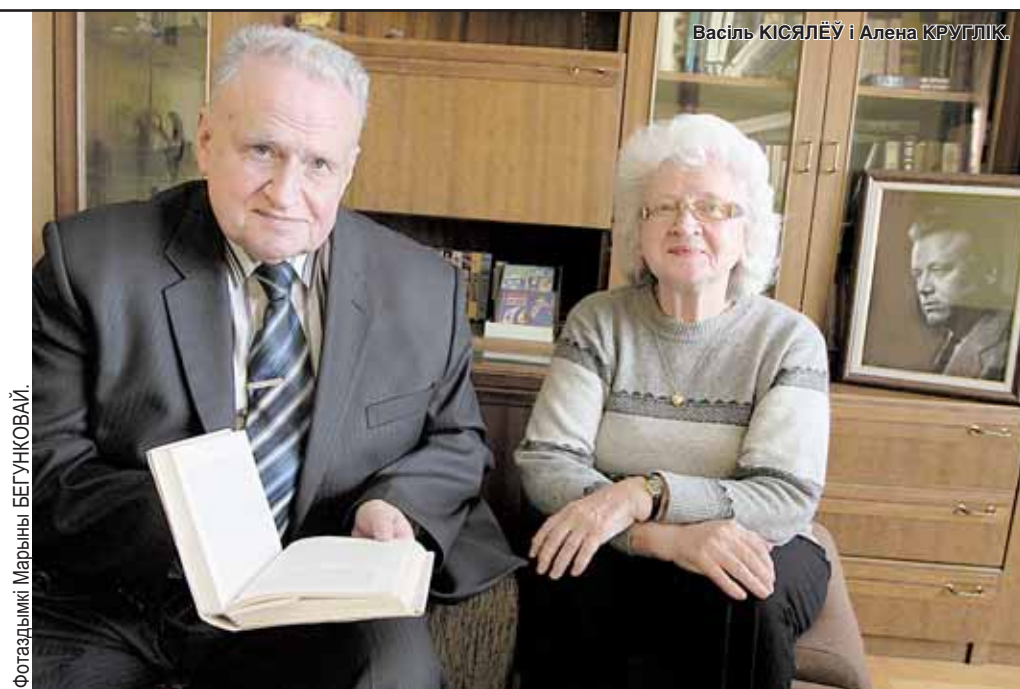
3 ТРЫБУНЫ ААН — ПРА АНКАЛОГІЮ

Па прафесіі Кузьма Кісялёў быў урачом. Ён бачыў, што людзі тысячамі гінулі ад анкалагічных захворванняў. Спецыялізаваныя бальніцы па барацьбе з анкалогіяй былі толькі ў Маскве, Ленінградзе і Кіеве. Таму да беларусаў чарга даходзіла далёка не заўсёды, а калі і даходзіла, то часта было ўжо позна. Кузьма Кісялёў прапанаваў беларускаму кіраўніцтву стварыць сваю анкалагічную бальніцу. Яны падтрымалі гэтую ідэю, сталі хадзіць перад Масквой (эканоміка ў той час была цэнтралізаванай, усе важныя фінансавыя пытанні вырашаліся там). У сталіцы Савецкага Саюза прапаноў падтрымалі і спецыяльна выдзелілі сродкі.

Пачалі будаваць бальніцу, зрабілі фундамент, першы паверх. А пасля дзесьці ў эканоміцы з'явілася пэўная «дрэпка» (пэўна, у сельскай гаспадарцы) — грошы перакінулі туды. А бальніцу, маўляў, пасля дабудуем, у наступнай пяцігодцы, калі будзе магчымасць. Людзі ж працягвалі хварэць і паміраць. Таму Кузьма Кісялёў вырашыў дзейнічаць.

Усе свае выступленні ў ААН ён пісаў сам ад рукі. Пасля іх абмяркоўвалі ў ЦК партыі, затым у Міністэрстве замежных спраў

СССР, а таксама ў міжнародным адзеле ЦК КПСС. Толькі пасля гэтага ён падмаўся на трыбуны ААН і казаў прамову. І ні аднаго слова ў ёй не было змяніць. Іначай даялося б расплачвацца за гэта... Але на гэты раз Кісялёў уставіў ажно два абзацы і прачытаў іх з тры-

Васіль КІСЯЛЁЎ і Алена КРУГЛІК.

КУЗЬМА КІСЯЛЁЎ. ПРЫРОДЖАНЫ ДЫПЛАМАТ

«Пасты прыходзяць і сыходзяць, а бальніцы застаюцца»

буны міжнароднай арганізацыі. Першае, пра што ён казаў, было тое, што ў Беларусі ўжо будуюць спецыялізаваную бальніцу па барацьбе з ракавымі захворваннямі. Другое — што запрашае кіраўніцтва ААН прыехаць паглядзець, як ідзе будаўніцтва. Гэтую інфармацыю размясцілі ўсе газеты таго часу, перадалі яе па тэлебачанні, радыё, у тым ліку амерыканскім, еўрапейскім, азіяцкім.

Дзевяцца час было куды, і ў Масквы другі раз выдзелілі фінансы. Па запрашэнні Кісялёва ў Мінск прылётца генеральны сакратар ААН Дак Хамамаршдзі. Яму паказалі, што бальніцу будуюць, хутка адкрыюць. Анкалагічны цэнтр сапраўды дабудавалі, абсталявалі, запрасілі быць яго дырэктарам аднаго з найбольшых урачоў — професара Аляксандрава з Ленінграда. Аднак Кузьма Кісялёў такую партыіную і дзяржаўную недэцыплінаванасць не даравалі. Праз пэўны час яго знялі з паста намесніка старшыні Савета Міністраў і пакінулі толькі міністрам замежных спраў БССР.

Алена і Васіль узгадваюць, як бацька тады прыйшоў дадому, паклікаў іх і сказаў: «Дзеці, пасты прыходзяць і сыходзяць, а бальніцы застаюцца». Махнуў рукой і пайшоў адпачываць.

Варта дадаць, што па ініцыятыве Беларусі і асабіста Кузьмы Кісялёва быў створаны Фонд ААН па садзеянні барацьбе з анкалагічнымі захворваннямі, які працуе і зараз. Раз у два гады ў ім прысуджаюцца ўзнагароды за найбольшыя дасягненні ў гэтай галіне. Неаднаразова была прэміравана і Беларусь.

рылася? Што прымусіла прыйсці па асабістым пытанні? Кісялёў расказаў, што яго супрацоўнікаў арыштавалі і дадаў: «Я не кажу, што органы няправільна арыштавалі, што яны памыліся. Але іх маглі ўвесці ў зман. Гэта сумленныя людзі, верныя камуністы. Усе да аднаго — франтавікі. Таму я вас прашу разабрацца. І некай вырашыць гэтае пытанне станюча». Сталін пахадзіў па сваім кабінце і адказаў: «Мы да вас ніякіх прэтэнзій не маем. Едзьце ў Мінск, набірайце новых супрацоўнікаў. Вам дапамогуць з іх адборам. І працуйце, мы вам верым».

Кісялёў падшоў да дзвярэй, спыніўся, павярнуўся і дадаў: «Таварыш Сталін, я за гэтых людзей ручаюся. Гэта сумленныя людзі. Іначай яны загінуць». Сталін эню пахадзіў і адказаў: «Калі ты за іх ручаешся, то садзіся за стол і пішы заяву на маё імя, што ты ручаешся, і спіс, за каго. Хочаш — пішы, калі не — едзь ў Мінск». Кісялёў напісаў заяву, у якой пералічыў усіх сваіх супрацоўнікаў. Яму далі квіток да Мінска, ён вярнуўся дадому.

Калі назаўтра раніцай ён прыйшоў на працу, усе яго супрацоўнікі былі на месцах.

СОТНІ ЗНЯВОЛЕННЫХ ВЫПУШЧАНЫ. ДЗЕЛЯ «КАЦЮШ»

Падчас Вялікай Айчыннай вайны Кісялёва назначылі адказным за выпуск «кацюш». Напачатку ён спрабаваў сказаць, што з'яўляецца ўрачом, у інжынерных справах нічога не разумее, і на не хоча заваліць партыйнае заданне. Аднак яму адказалі: «Спакайку вы камуніст, і толькі пасля — медык. Бярэце і працуйце па вытворчасці «кацюш».

Кісялёў разумее, што для стварэння такой моцнай зброі патрэбны таленавіты спецыялісты. І ён дабіўся магчымасці набіраць іх: атрымаў паўнамоцствы забіраць з канцэнтрацыйных лагераў людзей — і навукоўцаў, і тэхнічных работнікаў, якія маглі яму дапамагчы. Так Кісялёў вызваліў больш за 400 чалавек, у тым ліку Каралёва і Тупалева.

У выніку з выпуску «кацюш» Кісялёў добра справіўся і нават атрымаў ордэн у савецкім тыле за вельмі добра паказчыкі.

МОГ ЗАНЯЦЬ МЕСЦА БРЭЖНЕВА

Восенню 1952 года Кісялёва вызвалі ў Маскву і прапанавалі яму падумаць над пераходам з працы ў Беларусі на пасаду сакратара ЦК КПСС на кадрах. На той час гэта было адно з ключавых месцаў у партыйным апарате. У свай час гэтую пасаду займалі Кагановіч, Яжоў, Маленка. Сталін быў ужо ў старэчым узросце, цяжка хварэў; у такіх умовах яго ж словы: «Кадры вырашочыце усё» — сапраўды былі асабліва праўдзівымі.

Аднак у той час ішла так званая «вайна з камунізмам», была разгорнута «справа ўрачоў». Усё ішло да новага 1937 года, вал рэсперсіі нарастаў. У такіх умовах, каб Кузьма Кісялёў пагадзіўся на новую пасаду, яму даялося б іці па калена ў крывы. Таму ён адмовіўся, сказаўшы, што толькі пачынае ўваходзіць у справу з замежнымі стасункамі, што яму гэта падабаецца, і калі магчыма, пакінуць на ранейшай пасадзе.

На месца Кісялёва быў рэкамандаваны Леанід Брэжнёў, і на XIX партыйным з'ездзе ў кастрычніку 1952 года ён стаў членам Палітбюро.

Пасля смерці Сталіна ў красавіку 1953 года Брэжнёва адправілі камісарам Балтыйскага флота, затым — другім сакратаром ЦК Кампартыі Казахстана (першым быў беларус Панцеляймон Панамарэнка). А ўжо адтуль, за падняцце цаліны, за ударныя паказчыкі Хрушчоў забраў яго ў Маскву... Міжволі ўзняўся пытанне: «А што было б, каб беларус пагадзіўся? Праўда, ён не ведаў, што Сталін памрэ 5 сакавіка 1953 года... Каб Кузьма Кісялёў узначаліў Савецкі Саюз, як тады маглі б павярнуцца гісторыя?»

ПАДТРЫМАЎ АФРЫКУ І ІЗРАІЛЬ

У 1946 годзе па ініцыятыве Кузьмы Кісялёва (Масква падтрымала гэта) было прынята пастанавленне аб непраймненні тэрміну даўнасці да нацысцкіх злачынцаў часоў Другой сусветнай вайны.

Беларусь была прадстаўніком сацыялістычных краін у камітэце дэкаланізацыі Афрыкі ў другой палове 1950-х гадоў. Пры непасрэдным удзеле Міністэрства замежных спраў БССР у 1960 годзе 17 краін мірных шляхам атрымаў незалежнасць. Да самай смерці Кузьма Кісялёў кожны год (хто б ні быў прэзідэнтам, прэміерам) атрымліваў тэлеграмы з 17 краін Афрыкі ў дзень іх незалежнасці.

Ад імя Беларусі Кісялёў таксама падпісаў у 1946 годзе дакумент аб стварэнні дзяржавы Ізраіль.

АДСТАЯЎ САПРАЎДНУЮ НАЗВУ БЕЛАРУСІ

На ўстаноўчанай канферэнцыі ў ААН Кузьма Кісялёў абурўся, што таблічка з

Значок удзельніка ўстаноўчанай канферэнцыі ААН, на якім быццам бы памылкова напісана «Лондан, 1945».

Паскі медаль «Вогнішча веры».

назвай нашай краіны напісана няправільна. Ён стаў патрабаваць, каб замест «White Russia» напісалі «Belorussian SSR». З тых часоў нашу краіну ў свеце сталі ведаць з яе правільнай назвай.

Увогуле ж у 1945 годзе пра Беларусь за мяжой, асабліва ў ЗША, ведалі надзвычай мала. Кісялёў па ўласнай ініцыятыве сабраў прэс-канферэнцыю, расказаў замежным журналістам пра Беларусь — яго словы з'явіліся ў амерыканскіх газетах, часопісах. Хаця непасрэднага дазволу з Масквы на гэта ён не атрымаў, ён меў толькі адну санкцыю — праводзіць адзіную лінію з СССР.

Варта прыгадаць і цікавае сведчанне Яўгена Куніцына, памочніка капітана карабля, які дастаўляў дэлегацыю СССР у Нью-Ёрк для удзелу ў працы Генеральнай Асамблеі ААН. Аднойчы, праходзячы побач з Кузьмай Кісялёвым і Андрэем Грамыкам, якія стаялі на палубе, ён пачуў, што дзяржаўныя мужы размаўляюць паміж сабой на не зусім зразумелай яму мове. Аказалася, што два землякі гутарылі па-беларуску.

Кісялёў увёў практыку браць у склад сваёй дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў: «Беларусам трэба свет паглядзець і сябе паказаць», — казаў ён. З ім ездзілі Пятруся Броўка, Міхась Лынькоў, Кандрат Крапіва, Якуб Колас, Іван Шамякін і многія іншыя. Кісялёў лічыў, што для таго, каб беларусы маглі правільна апісаць, правільна разгавяць, правільна ідэалагічна будаваць сваю творчасць, яны абавязкова павінны мець шырокі круггляд.

СЫН ПАСТУХА

Відавочна, што Кузьма Кісялёў быў прыроджаным дыпламатам. Ён умеў утрымліваць баланс паміж сваім сумленнем і прафесійнымі абавязкамі савецкага чыноўніка высокага рангу. Ён нес адказнасць за ўсе свае ўчынкы і сваіх людзей. Ён ставіў пад удар не толькі кар'еру, але і жыццё, калі мог выратаваць лёсы іншых людзей.

Калі шукаць вытокі такіх выключных чалавечых якасцяў, то, зразумела, усё пачалося з дзяцінства. Ён паходзіў з вёскі Лаковічы Крывячоўскага раёна Магілёўскай вобласці і быў адным з 11 сыноў вясковага пастуха і сялянкі, якая выхоўвала дзяцей. У юнацкім узросце з усіх братоў і сястрыў у жыцьё засталася толькі 5 чалавек, бо жыццё тады было надзвычай складаным.

Кузьма Кісялёў пайшоў па шляху навучаня, уступіў у камсамол, добраахвотна запісаўся ў армію. Скончыў медыцынскі факультэт, стаў працаваць урачом, абараніў кандыдацкую. Скончыў партыйную школу.

Блізкія кажуць, што яго вызначалі працальнасцю, умемне дабывацца пастаўленай мэты, надзвычай добрае стаўленне да людзей.

Службовым становішчам ён не карыстаўся, ніколі не прыносіў дадому нічога з чорнага хода. Сям'я жыла сціпла, без раскошы, мела толькі самае неабходнае.

За доўгія дзесяцігоддзі працы ў вышэйшым службовым апарате Савецкага Саюза Кузьма Кісялёў не падпісаўся ні пад адным прыватным (для арышту ці расстрэлу) спісам.

Памёр Кузьма Венядзіктавіч 4 мая 1977 года, пахаваны ў Маскоўскіх могілках. Калі яго праводзілі ў апошні шлях, перакрывіў праект Незалежнасці ў сталіцы. Жалобны картэж расцягнуўся ад плошчы Якуба Коласа да парку Чалюскінцаў. Прайдзеючы каля дома, у якім жыў Кісялёў, вадзіцель многіх машын ціснуў на классон і такім чынам аддаваў даніну памяці чалавеку, якога паважалі...

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ